

ENGELLİ ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYNLERİN DEPRESYON DÜZEYİ VE ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİ*

Dilek ERGİN**

Nesrin ŞEN***

Nurten ERYILMAZ****

Saadet PEKUSLU****

Melek KAYACI****

Kabul Tarihi:9.11.2005

ÖZET

Tanımlayıcı tipte olan bu çalışma, Manisa'da yaşayan ve engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin depresyon düzeylerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın evrenini, Manisa İlindeki Etik ve Kanat Özel Eğitim Merkezleri ve Manisa Zihinsel/Yetersiz Çocukların Eğitim ve Rehabilitasyon Vakfı'na kayıtlı zihinsel, fiziksel ve zihinsel+fiziksel engelli çocukların ebeveynleri (N=290) oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini, araştırmanın yapıldığı tarihler (23.02.2004–25.03.2004) arasında, bu özel eğitim merkezlerine çocuklarını eğitim için getiren ve araştırmaya katılmayı kabul eden "basit rastgele örnekleme yöntemi" ile seçilen 100 ebeveyn oluşturmuştur. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilen sosyo-demografik veri formu ve Beck Depresyon Envanteri (BDE) kullanılarak yüz-yüze görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Veriler; ortalama, sayı ve yüzdelik dağılımları, Student-t ve Kruskal-Wallis testleri ile değerlendirilmiştir.

Araştırmaya alınan ebeveynlerin, %98'inin tek engelli çocuğu (%39'u zihinsel+fiziksel engelli) olduğu ve bu çocukların %49'unun 4 yıldan uzun süredir bir özel eğitim merkezine devam ettiği bulunmuştur. Engelli çocukların %64'ü erkek, %36'sı kız, yaş ortalamaları ise 9.6 ± 5.3 'tür. Ebeveynlerin, çocuklarının geleceğinden beklentileri sorgulandığında; %53'nün "Gelecekte iyi olacağını düşünüyorum", %40'nun da "Allah'tan ümit kesilmez" yanıtlarını verdikleri belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda, ebeveynlerin BDE toplam puan ortalaması (13.44 ± 9.51) düşük düzeyde bulunmuştur. Çocuğun cinsiyeti, yaşı, eğitim aldığı süre gibi değişkenlerin, ebeveynlerin depresyon düzeyini etkilemediği saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Engelli çocuk, ebeveyn, depresyon düzeyi, Beck Depresyon Envanteri

ABSTRACT

Level of Depression of Parents with Handicapped Children and Determination of the Affecting Factors

Being descriptive type, this study has been conducted with the purpose of determining the depression levels of the parents living in Manisa with handicapped children. The population of the study involves the parents (N=290) of the mentally, physically and physically/mentally handicapped children educated in Ethic and Kanat Private Education Centers in Manisa, handicapped children registered in the Manisa Foundation of Education and Rehabilitation of Mentally Retarded children. The sample of the study consists of 100 parents chosen by "simple random sampling technique" among those parents who accepted to joining the research studies devised at these institutes of education for the training of these children. Research data were collected face-to-face interview method using the socio-demo-graphic data form developed by the researchers and Beck Depression Inventory (BDE). The output data, means, the number and percentage distributions were evaluated by using Student-t and Kruskal-Wallis tests.

It was found that of the parents included in the study, 98% had only handicapped child, 38% had mentally/physically handicapped children and that 49% of these children had been attending to a private education center for four years. Of the handicapped children, 64% was male and 36% was female, and the average of age was 9.6 ± 5.3 . When the parents were asked about their expectations for the future of their children, it was observed that 53% replied "I think that he/she will be better in the future", and 40% said "Never be so pessimistic".

As a result of the study, the average of total BDE points was found to be lower than expected (13.44 ± 9.51). It was observed that such parameters as the gender, age, the length of the education period affected the parents' level of depression.

Keywords: Handicapped children, parents, level of depression, Beck Depression Inventory

*Bu çalışma II.Hemşirelik Öğrencileri Kongresinde (2004/Edirne) poster bildiri olarak sunulmuştur

**Celal Bayar Üniversitesi Manisa Sağlık Yüksek Okulu, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD (Yrd.Doç.Dr.) (e-mail:dilek.ergin@bayar.edu.tr)

***Celal Bayar Üniversitesi Manisa Sağlık Yüksek Okulu, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD (Araş.Gör.) (e-mail:nesrin.sen@bayar.edu.tr)

****Celal Bayar Üniversitesi Manisa Sağlık Yüksek Okulu (Hemşirelik Bölümü 4.Sınıf Öğrencisi)

GİRİŞ

Bireyler özellikleri yönünden birbirlerinden farklı olarak dünyaya gelirler. Uluslararası istatistikler her on çocuktan birinin bir özürle dünyaya geldiğini göstermektedir. Yaklaşık 200 milyon özürli çocuğun %80'i gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadır. UNICEF'in tahminlerine göre 88 milyonu Asya, 18 milyonu Afrika, 13 milyonu Latin Amerika, 11 milyonu Avrupa, 6 milyonu Kuzey Amerika'da olmak üzere bu sayı 136 milyonu bulmaktadır. Ülkemizde de yaklaşık 3.5 milyon özel eğitime gereksinime duyan çocuk vardır ve her 7-8 aileden birinde yaşayan çocuk ya da yetişkin özürli birey bulunmaktadır (Ocakçı 2004, Özgür 2004, Sandalcı 2002).

Anne babalar, çocukların içinde yaşadıkları çevrenin temel üyeleri olarak büyük önem taşımaktadır. Çocuklar, gelişimlerinin her alanında anne babaya ihtiyaç duymakta ve onların ilgi, destek ve sevgileri ile hayata ilk adımlarını atmaktadırlar. Sağlıklı bir çocuğun anne babasının toplum içinde sıklıkla gördükleri doğal anne baba rollerini benimseyerek çocuklarını büyütme kolay olmaktadır. Oysa çocukta olabilecek kalıcı bir sağlık sorunu ya da çocuğun özürli olması halinde anne baba rollerinde değişiklikler yaşanmaktadır (Aydoğan ve Darıca 2000). Bu durumda anne babalar sağlıklı bir çocuğun yaşamlarına getirebileceğinden çok farklı olarak özel yaşamlarında, sosyal çevrelerinde, beklentilerinde, planlarında, iş yaşamlarında ve belki de mali konularda büyük değişikliklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bekledikleri mükemmel çocuğa sahip olamama karşısında yaşadıkları şok, reddetme, acı çekme ve depresyon, suçluluk duyma, kararsızlık, kızgınlık duyma, utanma ve kabullenememe duygularının yanı sıra bu değişikliklere uyum sağlamaya çalışmakta, duruma çözümler aramakta, ne olacağını, ne yapacaklarını

bilememenin kaygısını yaşamaktadırlar (Aydoğan ve Darıca 2000, Özgür 2004, Özsoy ve ark. 1991, Sandalcı 2002).

Çevremizde gördüğümüz birçok engelli çocuk anne babası, benzer duyguları yaşayıp, benzer aşamalardan geçmektedirler. Bazı anne babalar zamanla çocuklarının özürlerini kabullenip, onun gelişimi ve eğitimi için gerekli olanları yapmaları, çocuklarının ihtiyacı olan ilgi ve sevgiyi ona vererek yeni yaşamlarına uyum sağlamaları istenen sonuçtur. Ailelerin bu süreci en kısa sürede ve kolay atlatalmaları, onların çocukları ve çevreleri ile sağlıklı ilişkiler kurmalarını sağlayacaktır (Aydoğan ve Darıca 2000, Darıca ve ark. 1994).

Birçok ailenin yeni yaşamlarına uyum sürecinde çeşitli uyum stratejileri kullandıkları ve bu sürecin bir çok değişkenden etkilendiği görülmektedir. Anne babalara bu süreçte çeşitli yardımların sağlanması, destek programlarının oluşturulması, bilgi ve yasal düzenlemelerin yapılması onların uyumlarını kolaylaştıracaktır. Ancak bu yardım ve düzenlemelerin yapılması için anne babaların duygularının, gereksinimlerinin, yaşadıklarının ve onları etkileyen etkenlerin bilinmesi gerekmektedir (Aydoğan ve Darıca 2000).

Anne-babalar engelli çocuğa sahip olmaları nedeniyle çoğu zaman hayal kırıklığına uğrarlar. Bu anne-babalar için özür, hayallerinde yaşattıkları ideal çocuğun yok olmasının sembolü olabilmektedir ve böyle bir durumda acı çekmektedirler. Acı çekme, gerçeğin kabul edildiğini gösteren bir duygu olarak görülmektedir. Depresyon ise, genellikle acı çekme süreci sonunda ortaya çıkmaktadır. Çoğunlukla anne-babalar yüklendikleri sorumluluklar karşısında her şeye güçlerinin yetmeyeceği inancı ile depresyona girmektedirler (Sandalcı 2002, Gökcan 2004b).

Bu araştırmanın amacı, Manisa ilinde yaşayan ve engelli çocuğa sahip

olan ebeveynlerin depresyon düzeyini ve etkileyen faktörleri belirlemektir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma, Manisa ilinde yaşayan ve engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin depresyon düzeyi ve etkileyen faktörleri saptamak amacıyla, tanımlayıcı bir çalışmadır.

Manisa İlindeki Etik Özel Eğitim Merkezi, Kanat Özel Eğitim Merkezi, Manisa Zihinsel/Yetersiz Çocukların Eğitim ve Rehabilitasyon Vakfı'na kayıtlı zihinsel, fiziksel ve hem zihinsel hem de fiziksel engelli çocukların ebeveynleri (N=290) araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini ise araştırmanın yapıldığı tarihler (23.02.2004-25.03.2004) arasında, adı geçen özel eğitim merkezlerine çocuklarını eğitim için getiren ve araştırmaya katılmayı kabul eden, "basit rastgele örnekleme yöntemi" ile seçilen 100 ebeveyn oluşturmuştur (Karasar 1995).

Araştırmanın yapıldığı kurumlardan gerekli izinler alındıktan ve araştırmaya katılmayı kabul eden ebeveynlere, araştırmanın amacı açıklandıktan sonra araştırma verileri toplanmıştır.

Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından hazırlanan ebeveynlerin sosyo-demografik özelliklerini içeren anket formu ve engelli çocuğa sahip ebeveynlerin depresyon düzeyini belirlemede "Beck Depresyon Envanteri (BDE)" kullanılarak, yüz yüze görüşme

yöntemiyle toplanmıştır. BDE, Beck ve arkadaşları (1978) tarafından geliştirilmiş, ülkemizde ise Hisli (1988) geçerlilik-güvenilirlik çalışmasını yapmıştır. BDE, toplam 21 maddelik soru listesinden oluşmaktadır ve puan aralığı 0-63 arasındadır. Depresyon puanı arttıkça depresyon düzeyinin arttığı varsayılmaktadır (Savaşır ve Şahin 1997).

Araştırma sonucunda elde edilen veriler, SPSS for Windows 11.0 paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir. İstatistiksel analizlerde ise ortalama, yüzdelik, Student-t ve Kruskal-Wallis testleri kullanılmıştır (Karasar 1995).

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmaya katılmayı kabul eden ebeveynlerin; %94'ünün anne, %6'sının ise baba olduğu, %82'sinin çekirdek aile yapısında, %61'inin sosyal güvencesinin SSK olduğu bulunmuştur. Bu sonuç doğrultusunda, aile içinde engelli çocuğun bakımı ile daha fazla ilgilenen kişinin anne olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılmayı kabul eden annelerin; %45'inin 28-37 yaş grubunda, %51'inin ilkokul mezunu ve %93'ünün ev hanımı olduğu; babaların ise %38'inin 38-47 yaş grubunda, %50'sinin ilkokul mezunu ve %50'sinin işçi olarak çalıştığı saptanmıştır.

Çalışma kapsamına alınan ebeveynlerin çocuklarının yaş ortalaması ise 9.6±5.3'dür.

Tablo 1. Engelli Çocukların Sosyo-demografik Özellikleri

DEĞİŞKENLER		Sayı	%
Engelli Grubu	Zihinsel	30	30.0
	Fiziksel	18	18.0
	Zihinsel ve Fiziksel	39	39.0
	Diğer	13	13.0
Cinsiyet	Erkek	64	64.0
	Kız	36	36.0
Özel Eğitim Merkezinde Eğitim Süresi	12 aydan ve daha az	19	19.0
	13 ay – 24 ay	10	10.0
	25 ay – 36 ay	10	10.0
	37 ay – 48 ay	12	12.0
	48 ay ve daha fazla	49	49.0
TOPLAM		100	100.0

Engelli çocukların sosyo-demografik özellikleri sorgulandığında; %39'unun hem zihinsel hem de fiziksel engelli olduğu, %64'nün erkek,

%36'sının kız ve %49'nun 48 aydan fazla bir özel eğitim merkezinde eğitim aldığı saptanmıştır (Tablo 1).

Tablo 2. Engelli Çocuğa Sahip Olan Ebeveynlerin Sosyo-demografik Özelliklerinin Dağılımı

DEĞİŞKENLER		Sayı	%
Eşler Arasında Akrabalık Durumu	Evet	14	14.0
	Hayır	86	86.0
Ailede Engelli Çocuk Sayısı	1 çocuk	98	98.0
	2 çocuk	2	2.0
	3 çocuk	-	-
	4 ve daha fazla çocuk	-	-
Aile Üyeleri Arasında Başka Engelli Olma Durumu	Evet	4	40.0
	Hayır	96	96.0
Çocuğun Bakımına Ebeveynlere Yardımcı Kişi Olma Durumu	Evet	17	17.0
	Hayır	83	83.0
Ebeveynlerin Çocuğun Geleceği İle İlgili Beklenti Durumu	Gelecekte daha iyi olacağını düşünüyorum	53	53.0
	Beklentim yok	6	6.0
	Gelecekte daha kötü olacağını düşünüyorum	1	1.0
	Allah'tan ümit kesilmez	40	40.0
TOPLAM		100	100.0

Engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin sosyo-demografik özellikleri sorgulandığında; ebeveynlerin %86'sında akraba evliliği olmadığı, %98'inin tek engelli çocuğu olduğu; %96'sında aile üyeleri arasında başka engelli olmadığı ve %83'ünde çocuğun bakımında yardımcı bir kişi olmadığı belirlenmiştir (Tablo 2).

Ebeveynlerin çocuğun geleceği ile ilgili beklenti durumları sorgulandığında ise; %53'ünün "Gelecekte daha iyi olacağını düşünüyorum" ve %40'nın "Allah'tan ümit kesilmez" cevaplarını verdikleri saptanmıştır (Tablo 2). Bu bulgu, araştırmaya katılan ailelerin boyun eğici ve kadereci bir yapıya sahip olduklarını düşündürmektedir.

Aile, engelli bir çocuğun doğumuyla çok karmaşık bir psikolojik durum içine girmektedir. Engelli bir

çocuğa sahip olan ailenin karşı karşıya geldiği ilk tepkisel durum şoktur. Daha sonra sırası ile; inkar, aşırı üzüntü ve depresyon, karşıt uzlaşma, uyum-yeniden düzenleme ve kabul aşamaları gelmektedir (Özgür 2004).

Dinsel inançlarına bağlı ailelerin çocuğunun özü olduğunu öğrenince, bu durumun çoğunlukla şok etkisi yarattığını, bunu Takdir-i ilahi olarak görüp, çaresizlik duygusu yaşamaları takip etmektedir (Gökcan 2004a). Ocakçı (2004)'nın yaptığı araştırmada da özürlü bir çocuğa sahip ailelerin %71.88'inin çocuğunun durumunu takdir-i ilahi kabul edip olurluna bıraktıkları bulunmuştur.

Literatür bilgileri goğrultusunda, engelli çocuğa sahip aileler, engelli çocuklarının yeterli eğitim ve sağlık programları uygulandığında iyileşeceğine inanmaktadırlar. Ayrıca

tıptaki yeni gelişmelerle iyileşeceğini umut etmektedirler. Engelli çocuğa sahip olan ailelerin, çocuğunun özürlü ile ilgili ne kadar umutsuz da olsalar, çocuklarının iyileşeceği konusunda mucize beklentileri vardır (Gökcan 2004a). Araştırmada da, ebeveynlerin çocuklarının yarısının (%49) 48 aydan fazla bir özel eğitim merkezinde eğitim aldığı saptanmıştır (Tablo 1). Bu sonuç, ebeveynlerin gelecekte ümitli olduklarını ve çocukları için yapılacak şeylerin varlığına inandıklarını göstermektedir.

Araştırmaya katılmayı kabul eden ebeveynlerin Beck Depresyon Envanteri (BDE) toplam puan

ortalaması 13.44±9.51 olarak bulunmuştur. Literatür bilgilerine göre, boyun eğici ve kaderci yaklaşımda bireylerin stresle baş etmede kendini çaresiz hissetmeleri, çözümü doğaüstü güçlerde aramaları vurgulanmaktadır (Şahin 1994). Araştırmada da beveynlerin BDE’i toplam puan ortalamasının düşük bulunması, literatürde belirtilen boyun eğici ve kaderci yaklaşım ile uygunluk göstermektedir. Metintaş ve arkadaşlarının (1996) yaptığı çalışmada da zihinsel engelli çocuğu olan annelerin Beck Depresyon Ölçeği puan ortalaması 16.1±9.7 olarak saptanmış ve araştırmamız bulgusuyla benzerdir.

Tablo 3. BDE’i Toplam Puan Ortalamasının Anne Yaşına Göre Dağılımı (n=100)

Anne Yaşı	BDE’i Toplam Puan Ortalaması			
	S	X ± SS	t	p
35 yaş ve altı	51	13.00±7.85	- 0.470	0.640
36 yaş ve üstü	49	13.89±11.05		

Anne yaşına göre BDE’i toplam puan ortalaması incelendiğinde; anne

yaşının BDE’i toplam puan ortalamasını etkilemediği belirlenmiştir (p>0.05) (Tablo 3).

Tablo 4. Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Eğitim Durumu ile BDE Toplam Puan Ortalamasının Karşılaştırılması

Annenin Eğitim Durumu	BDE’i Toplam Puan Ortalaması			
	S	X ± SS	KW x ²	p
Okur-yazar değil	14	18.64±14.85		
İlköğretim	65	13.40±8.77	3.646	0.162
Lise ve üstü	21	10.09±5.30		
TOPLAM	100	13.44±9.51		

Tablo 4’de Annenin eğitim durumuna göre BDE’i toplam puan ortalaması incelendiğinde, annenin

eğitim durumu ile BDE’i toplam puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>0.05).

Tablo 5. Engelli Çocukların Özel Eğitim Merkezinde Eğitim Aldıkları Süre ile Ebeveynlerin BDE Toplam Puan Ortalamasının Karşılaştırılması

Engelli Çocukların Özel Eğitim Merkezinde Eğitim Aldıkları Süre	Ebeveynlerin BDE'i Toplam Puan Ortalaması			
	S	X ± SS	KWx ²	p
12 ay ve daha az	19	10.42±6.95	3.741	0.442
13 ay - 24 ay	10	15.70±8.71		
25 ay - 36 ay	10	15.20±12.30		
37 ay - 48 ay	12	15.08±10.30		
49 ay ve daha fazla	49	13.38±9.78		
TOPLAM	100	13.44±9.51		

Engelli çocukların bir Özel Eğitim Merkezinde eğitim aldıkları süre ile ebeveynlerin BDE'i toplam puan ortalamasının karşılaştırılması incelendiğinde (Tablo 5), engelli çocukların eğitim aldıkları süre ile ebeveynlerin BDE'i toplam puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Aydoğan ve Darıca (2000)'nin özürülü çocuğa sahip anne-babaların umutsuzluk

düzeyleri üzerine yaptığı araştırmada ise fiziksel engelli çocukların özel eğitim sürelerine göre 1-3 yıldır eğitim alanların anne-babaları ile 7 yıl ve daha uzun süredir eğitim alanların anne-babalarının umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu ve 1-3 yıl arasında özel eğitim alan çocukların anne-babalarında umutsuzluk düzeyinin daha düşük olduğu saptanmıştır.

Tablo 6. Engelli Çocuğun Cinsiyeti İle Ebeveynlerin BDE'i Toplam Puan Ortalamasının Karşılaştırılması (n=100)

Engelli Çocuğun Cinsiyeti	Ebeveynlerin BDE'i Toplam Puan Ortalaması			
	S	X ± SS	t	p
Kız	36	15.77±10.96	1.865	0.065
Erkek	64	12.12±8.40		

Tablo 6'da Engelli çocuğun cinsiyetine göre ebeveynlerin BDE'i toplam puan ortalaması incelendiğinde, engelli çocuğun cinsiyeti ebeveynlerin BDE'i toplam puan ortalamasını etkilemediği saptanmıştır ($p>0.05$). Ancak, kız çocuğu olan ailelerin depresyon düzeylerinin, erkek çocuğu olanlara oranla daha yüksek olduğu görülmektedir.

Literatür bilgileri doğrultusunda, çocukların cinsiyetleri toplumdaki rollerde olduğu kadar anne-babaların beklentilerine farklılıklar yaratan bir etken olarak görülmektedir. Özellikle ataerkil toplumlarda sağlıklı bir çocuğa sahip anne-babalar çocuklarının

geleceklerine yönelik olan planlarını onların cinsiyetlerine uygun rollerle yapmaktadırlar (Aydoğan ve Darıca 2000). Ülkemizde artan eğitim seviyesi ve değişen toplum yapısı göz önüne alındığında anne-babaların kız ve erkek çocukları için benzer beklentilere ve kaygılara sahip oldukları düşünülebilir. Ancak özellikle bakım gereksinimlerinin arttığı engelli çocuklarda toplumun halen cinsiyet rollerine karşı duyarlı olduğunu, erkek çocukların bakımlarının başkaları tarafından karşılanmasının doğal kabul edildiğini ve kız çocuklarının kendi bakımları konusunda bağımlı olmalarının ailelerde çocukların geleceğine yönelik daha çok endişe

uyandırdığını ve kız çocuklarının ergenlikteki fiziksel değişikliklerinin bu endişeleri arttırdığı düşünülmektedir (Aydoğan ve Darıca 2000). Araştırmamızda, engelli çocuğun cinsiyeti ebeveynlerin BDE’i toplam puan ortalamasını etkilemediği saptanmıştır ancak kız çocuğu olan ebeveynlerin depresyon düzeyi, erkek çocuğu olanlara oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Aydoğan ve Darıca (2000)’nin yaptığı araştırmada da cinsiyetin, farklı özürlerde çocuğa sahip anne-babaların umutsuzluk düzeyleri üzerinde etkili olmadığı, fakat kız çocuğu olan anne-babaların umutsuzluk düzeylerinin, erkek çocuğu olanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Metintaş ve arkadaşlarının (1996) yaptıkları araştırmada da engelli çocuğun yaş ve cinsiyetinin annenin depresyon durumunu etkilemediği bulunmuştur. Akkök ve arkadaşlarının (1992) yaptığı araştırmalarda yine cinsiyetin, farklı özürlerde çocuğa sahip anne-babaların kaygı ve stresleri üzerinde etkili olmadığı sonucu bulunmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak, annenin yaşı ve eğitim durumu, engelli çocuğun cinsiyeti, çocuğun özel eğitim merkezinde eğitim aldığı süre gibi değişkenlerin, engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin depresyon düzeyleri

üzerine etkili olmadığı saptanmıştır. Araştırmaya alınan ebeveynlerin eğitim seviyelerinin düşük olması (annelerin %51’inin, babaların %50’sinin ilkökul mezunu) ve gelecekte çocuklarının iyileşeceğine inanmaları depresyon düzeylerinin düşük bulunmasına yol açtığı söylenebilir.

Bu sonuçlar doğrultusunda;

Engelli çocuğa teşhis konulduktan hemen sonra ebeveynlerin çocuğun engeli ile ilgili ve neler yapılabileceği konularında bilgilendirilmelerini sağlayacak rehabilitasyon ve danışmanlık merkezlerinin kurulması,

Ailelerin belirsizlik ve yalnızlık duygularını azaltmak için rehabilitasyon ve danışmanlık merkezlerinde anne-babalara Aile Eğitimi, Bireysel ve Grup Danışmanlık hizmetleri verilmesi,

Ebeveynlere verilen danışmanlık ve rehberlik hizmeti ile çocuğun kendisinden bağımsız olarak var olan yeteneklerini en üst düzeyde kullanmasının ve geliştirmesinin sağlanması,

Engelli çocukların eğitim ve tedavilerinin yapılabileceği kurumların yaygınlaştırılması,

Erken dönemlerde anne-babaların çocuklarının engellerine göre uygun kurumlara yönlendirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Akkök F, Aşkar P, Karancı A N (1992). Özürlü bir çocuğa sahip anne babalardaki stresin yordanması. *Özel Eğitim Dergisi* 1(2):8-12.

Aydoğan (Akıncı) A, Darıca N (2000). Özürlü çocuğa sahip anne-babaların umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Çocuk Forumu Dergisi* 3(2):25-31.

Darıca N, Pişkin İ, Gümüş Ş (1994). Otizm ve Otistik Çocuklar. Basım Grafik, Ankara.

Gökcan K (2004a). Özürlü çocuğa sahip ailelerin beklentileri. <http://www.google.com>. (Erişim: 5 Nisan 2004).

Gökcan K (2004b). Özürlü çocuğa sahip ailelerin psiko-sosyal durumu ve özürlü çocukların yaşam becerilerinin geliştirilmesi. <http://www.google.com>. (Erişim 10 Mart 2004).

Karasar N (1995). Bilimsel Araştırma Yöntemi. 7. Basım, 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd., Ankara, 116-129.

Metintaş, Sarıboyacı, Arslantaş ve ark. (1996). Eskişehir ilinde özel eğitim gören zihin engelli çocukların annelerinde depresyon. *Sevgi Çiçekleri Zihinsel Yetersizlik Araştırma, Eğitim ve Haber Dergisi* 1(1):3-7.

Ocakçı A (2004). Serebral Palsi’li çocukların bağımsız yaşam becerilerinin

incelenmesi. [http:// www.google.com](http://www.google.com).
(Erişim: 5 Nisan 2004).

Özgür İ (2004). Özürlü çocuk ve ailesi. Çukurova Üniversitesi Eğitim Dergisi. [http:// www.google.com](http://www.google.com). (Erişim: 6 Temmuz 2004).

Özsoy D (1991). Özürlü çocuğu olan ana-babaların kaygı ve endişeleri. Yayınlanmamış Bitirme Tezi, Hacettepe Üniv. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu. Ankara.

Sandalcı F (2002). Özürlü çocuğu olan aileler ve sosyal hizmet mesleği. Ufuk Ötesi Bilim Dergisi 2(1):1-8.

Savaşır I, Şahin N H (1997). Beck Depresyon Envanteri (BDE). Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler Kitabı. Editörler: Işık Savaşır ve Nesrin H. Şahin, Türk Psikologlar Derneği Yayınları No: 9, Özyurt Matbaacılık, Ankara, 23-38.

Şahin N H (1994). Stresle Başa çıkma. Türk Psikologlar Derneği Yayını, Özyurt Matbaacılık, Ankara.